SOLFEDJIO DARSLARIDA ZAMONAVIY INTERAKTIV TEXNOLOGIYALAR VA ILOVALARDAN FOYDALANISH

Solfedjio fani o'qituvchisi: **Djumayeva Gulnara Irgashevna**
Termiz shahar 1-son bolalar musiqa va san'at maktabi
https://doi.org/10.5281/zenodo.22913884

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada musiqiy ta'limning eng muhim va murakkab poydevoriy fanlaridan biri bo'lmish solfedjio darslarining samaradorligini oshirishda zamonaviy interaktiv texnologiyalar hamda mobil ilovalardan foydalanishning nazariy va amaliy masalalari tadqiq etiladi. Maqolada an'anaviy o'qitish metodlarining cheklovlari tahlil qilinib, ularni raqamli vositalar bilan uyg'unlashtirish (blended learning) usullari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, musiqiy eshitish xotirasini, ritm tuyg'usini shakllantirish, interval va akkordlarni idrok etish hamda musiqiy diktant yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llaniladigan zamonaviy ilovalar (Complete Ear Trainer, MuseScore, Perfect Ear va b.) pedagogik jihatdan baholangan.

Kalit so'zlar: Solfedjio, musiqiy ta'lim, interaktiv texnologiyalar, mobil ilovalar, musiqiy eshitish qobiliyati, ritmik diktant, raqamlashtirish, pedagogik uslubiyot, garmonik eshitish, interaktiv doska.

Kirish

Zamonaviy axborot jamiyati sharoitida ta'lim tizimining barcha bosqichlarini raqamlashtirish va o'quv jarayoniga interaktiv texnologiyalarni joriy etish uslubiy va pedagogik zaruriyatga aylandi. San'at ta'limi, xususan, professional musiqiy ta'lim ham ushbu umumpedagogik tendensiyalardan mustasno emas. Musiqa ta'lim muassasalarida (musiqa va san'at maktablari, ixtisoslashtirilgan maktab-internatlar, kollejlar hamda oliy o'quv yurtlari) o'qitiladigan solfedjio fani bo'lajak musiqachilarning nazariy bilimlarni egallashi, eshitish va idrok etish imkoniyatlarini kengaytirishi va musiqiy tafakkurini shakllantirishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Biroq, solfedjio fani o'zining abstrakt va nazariy-amaliy murakkabligi sababli ko'p hollarda o'quvchi va talabalarda muayyan darajada qiyinchilik hamda ruhiy tosiqlarni keltirib chiqaradi. An'anaviy dars shakllari — faqat fortepiano jo'rligida kuylash, qog'ozda diktant yozish hamda qoidalarni yodlash — bugungi raqamli avlod (Z va Alpha avlodi) vakillarining axborotni visual va dinamik idrok etish xususiyatlariga har doim ham to'liq mos kelavermaydi.

Shu sababli solfedjio darslarida zamonaviy interaktiv texnologiyalar, interaktiv doskalar, kompyuter dasturlari va mobil ilovalardan foydalanish dars unumdorligini oshirish, o'quvchilarda ichki motivatsiyani uyg'otish va individual ta'lim trayektoriyasini yaratishning eng samarali omillaridan biriga aylanmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi — solfedjio fanini o'qitishda raqamli interaktiv vositalarning o'rnini ilmiy-pedagogik jihatdan asoslash va ularni dars jarayoniga samarqli integratsiya qilish yo'llarini ko'rsatib berishdan iborat.

Asosiy qism

Solfedjio fanini o'qitishda an'anaviy va zamonaviy yondashuvlar qiyosiy tahlili. An'anaviy solfedjio metodikasi asosan o'qituvchi markazlashgan modelga tayanadi. Unda o'qituvchi asosiy axborot manbai va ijrochi bo'lib, o'quvchi esa passiv tinglovchi hamda topshiriqlarni bajaruvchi vositachi rolida

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

namoyon bo‘ladi. Klassik usulda intonatsiya (sozda to‘g‘ri kuylash), ritm va musiqiy xotirani rivojlantirish sekin va uzoq vaqt talab qiladigan jarayondir.

Zamonaviy interaktiv texnologiyalar esa dars strukturasi va o‘quvchining ta'limdagi rolini tubdan o‘zgartiradi. Interaktivlik — bu o‘quvchi, o‘qituvchi va raqamli ta'lim muhitining o‘zaro faol muloqotidir. Bu jarayonda o‘quvchi shunchaki axborotni qabul qilmaydi, balki darhol teskari aloqa (feedback) oladi.

Quyidagi jadvalda an'anaviy va interaktiv solfedjio o‘qitish usullarining asosiy ko‘rsatkichlari solishtirilgan:

Ko‘rsatkichlar	An'anaviy solfedjio metodikasi	Interaktiv texnologiyalar va ilovalar
O‘quvchining roli	Passiv tinglovchi, ijrochi	Faol ishtirokchi, tadqiqotchi
Teskari aloqa	Faqat o‘qituvchi tomonidan tekshiriladi	Onlayn, avtomatik va tezkor
Ko‘rgazmalilik	Cheklangan (doska, nota daftari)	Vizual va audial (animatsiya, spektrogramma, dinamik noya)
Individual yondashuv	Guruhdagi o‘rtacha o‘zlashtirishga moslashgan	Har bir o‘quvchining sur'ati va darajasiga moslashgan
Motivatsiya omili	Akademik talab va baholash	Gamifikatsiya (o‘yinli yondashuv), qiziqish

Interaktiv texnologiyalarning solfedjio darslaridagi amaliy ko‘rinishlari. Solfedjio darslarida zamonaviy interaktiv texnologiyalarni bir necha asosiy yo‘nalishlarda qo‘llash mumkin. Interaktiv doskalar va multimedia tizimlari. Interaktiv doskalar (SMART Board, Promethean) o‘qituvchiga notalar matnini, ritmik jadvallarni va kompozitsiya tuzilmalarini vizual tarzda ko‘rsatish imkonini beradi. Masalan, notalarning joylashuvini qo‘l bilan ko‘chirish, ritmik bo‘linmalarni vizual bo‘laklarga ajratish va bir vaqtning o‘zida audio namunalarni tinglash imkoniyati yaratiladi.

Kompyuter nota redaktorlari (Software). Sibelius, Finale va MuseScore kabi professional nota redaktorlari solfedjio darslarining ko‘p ovozli (polifonik) tahlili va diktantlar ustida ishlashda beqiyosdir. O‘quvchilar ushbu dasturlarda o‘zgaruvchan o‘lchovlar, akkordlar ketma-ketligi va poliritmik tuzilmalarni yaratib, uning eshitilishini darhol tekshirishlari mumkin.

Mobil ilovalar va trenajerlar. Mobil ilovalar o‘quv jarayonini sinf xonasidan tashqariga olib chiqish, ya'ni mustaqil ta'limni samarali tashkil etish imkonini beradi.

Solfedjio ta'limida qo‘llaniladigan yetakchi mobil ilovalar tahlili. Bugungi kunda musiqiy eshitish va nazariy ko‘nikmalarni rivojlantirishga mo‘ljallangan yuzlab mobil ilovalar mavjud. Ular orasida pedagogik samaradorligi yuqori bo‘lgan quyidagi ilovalarni solfedjio darslariga integratsiya qilish tavsiya etiladi. Perfect Ear (Mukammal eshitish). Ushbu ilova intervallar, akkordlar, garmonik ketma-ketliklar, garmonik ladlar va ritmik mashqlarni o‘z ichiga oladi. Ilova o‘quvchiga mikrofon orqali kuylab berish imkoniyatini ham yaratadi, bu esa intonatsiyani to‘g‘rilashda yordam beradi.

Complete Ear Trainer. Pedagogik nuqtai nazardan juda mukammal tuzilgan bo‘lib, u mashqlarni oddiydan murakkabga qarab, bosqichma-bosqich o‘zlashtirishga undaydi. Ilova o‘quvchining kuchli va kuchsiz tomonlarini tahlil qilib, xatolar ustida ishlash imkonini beradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tenuto va teoria.com. Musiqa nazariyasini vizual tushunish, notalarni tez o‘qish va akkord konstruksiyalarini zudlik bilan aniqlashga xizmat qiladigan universal platformalardir.

Rhythm Trainer. Ritmik tuyg‘uni va poliritmik ko‘nikmalarni shakllantirishga ixtisoslashgan bo‘lib, o‘quvchiga berilgan ritmik sur'atni ekranga urish (tap) orqali bajarish va aniqlik foizini ko‘rish imkonini beradi.

Musiqiy diktant va intonatsiyada interaktiv usullarning samaradorligi. Solfedjio fanining eng murakkab bo‘limlaridan biri bu musiqiy diktant yozishdir. An'anaviy diktant yozishda o‘qituvchi kuyi fortepianoda 8-10 marta ijro etadi va o‘quvchilar uni xotirada saqlab, notaga tushirishga harakat qilishadi. Bu jarayonda past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar tezda charchaydi va motivatsiyani yo‘qotadi.

Interaktiv usulda esa diktant topshiriqlarini raqamli formatda taqdim etish mumkin. Masalan, musiqiy konstruktorlar orqali o‘quvchiga tayyor nota shakllari berilib, ularni eshitilgan kuyga mos ravishda to‘g‘ri ketma-ketlikda joylashtirish topshiriladi. Bu bosqichma-bosqich yondashuv o‘quvchining analitik va audial tafakkurini bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi.

Shuningdek, vokal intonatsiyasini (sozda to‘g‘ri kuylash) rivojlantirishda tyunerlar va chastota tahlilchilari (masalan, VocalPitchMonitor) katta yordam beradi. O‘quvchi ma'lum bir intervalni kuylaganda, ekrandagi grafik orqali ovozining balandligi qanchalik aniq ekanligini visual holda ko‘radi. Bu esa "eshitish-vokal" refleksining tezroq shakllanishiga olib keladi.

Xulosa

Solfedjio darslarida zamonaviy interaktiv texnologiyalar va mobil ilovalardan foydalanish musiqiy ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiquvchi muhim omildir. Tadqiqot va amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli vositalarni o‘quv jarayoniga tatbiq etish quyidagi afzalliklarni beradi. O‘quv motivatsiyasining oshishi. O‘yinli elementlar (gamifikatsiya) va interaktiv metodlar o‘quvchilarning solfedjio faniga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi va fanga bo‘lgan ruhiy tosiqlarni bartaraf etadi.

Individual ta'lim va tezkor teskari aloqa. Mobil ilovalar har bir o‘quvchiga o‘z o‘zlashtirish tezligida ishlash hamda xatolarini darhol ko‘rib, ularni tuzatish imkoniyatini yaratadi.

Eshitish va vizual idrokning integratsiyasi: Interaktiv doskalar va kompyuter dasturlari musiqiy tovush, ritm va notani bir vaqtda visual hamda audial tushunishni ta'minlaydi.

Shuni ta'kidlash joizki, zamonaviy texnologiyalar va mobil ilovalar o‘qituvchining o‘rnini butunlay egallay olmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. G‘afurbekov, T. B. (2018). Musiqa nazariyasi va solfedjio o‘qitish uslubiyoti. Toshkent: "O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti.
2. Begmatov, S. M. (2020). Musiqiy ta'limda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. Toshkent: "Noshir" nashriyoti.
3. Yoldosheva, S. A. (2021). Solfedjio darslarida interaktiv usullarni qo‘llash va musiqiy eshitish qobiliyatini rivojlantirish. "Santiat va madaniyat masalalari" ilmiy-uslubiy jurnali, №3(12), 45-52-betlar.
4. Qosimov, R. U. (2019). Musiqiy pedagogikada raqamli vositalar va interaktiv ta'lim texnologiyalari. Toshkent: "O‘qituvchi" nashriyoti.
5. Xalilov, F. N. (2022). Musiqa o‘qitish metodikasida innovatsion yondashuvlar hamda zamonaviy ilovalardan foydalanish metodikasi. Musiqa va san'at ta'limi jurnali, №2, 18-25-betlar

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.